

Joseph Roth

Panoptikum
Reportáže, eseji, kolumne:
1919. – 1939.

Joseph Roth

Panoptikum

Reportaže, eseji, kolumne:
1919. – 1939.

PRIREDILA I S NJEMAČKOG PREVELA
Gordana-Dana Grozdanić

GYMNASIUM

Zagreb, studeni 2020.

Biblioteka Lesesucht

© Za hrvatsko izdanje
Gymnasium d.o.o., Zagreb, 2020.

Sadržaj

IZ BEČA I BERLINA

- O psima i ljudima · 11
- Zima · 13
- Proljeće u gradu · 15
- Filozofija izloga · 18
- San o tjednom izvještaju · 20
- Dijalog o Valhali · 23
- Razgovor o njemačkom profesoru · 27

PUTOVANJE U GALICIJU

- Ljudi i predjeli · 33
- Lavov, grad · 38

BIJELI GRADOVI

- Tournon · 52
- Avignon · 57
- Les Baux · 69
- Marseille · 75

PUTOVANJE U RUSIJU

- Caristički emigranti · 85
- Granični prijelaz Njegoreloje · 89
- Moskovske utvare · 92
- Po Volgi do Astrahana · 98
- Čuda Astrahana · 107
- Labirint naroda u Kavkazu · 111
- Lenjingrad · 119

IZ NOVINSKE REDAKCIJE

- Gustav K., noćni urednik · 127
- Heinrich G., policijski reporter · 132
- Gospodična Larissa, modna reporterka · 136
- Sentimentalna reportaža · 139

ŽIDOVSKA LUTANJA

- Predgovor · 147
- Istočnoeuropski Židovi na Zapadu · 149
- Židovski gradić · 162
- Geta na Zapadu · 183
- Židov na putu za Ameriku · 211
- Položaj Židova u sovjetskoj Rusiji · 219
- Pogovor · 226
- Predgovor novom izdanju Židovskih lutanja (1937.) · 228

PUTOVANJE PO ZAPADNOM BALKANU

- Dolazak u Albaniju · 243
- Glavni grad Tirana · 246
- Članak o Albaniji · 249
- Tamo gdje je počeo Svjetski rat · 256
- Pogled na Kraljevinu južnih Slavena · 259

PUTOVANJE U ITALIJU

- Prvi susret s diktaturom · 265
- Svemoćna policija · 271

HOTELSKO OSOBLJE

- Dolazak u hotel · 279
- Portir · 284
- Stari konobar · 290
- Kuhar i njegova kuhinja · 294
- „Madame Annette“ · 299

Patron · 305
Rastanak od hotela · 310

CAR FRANJO JOSIP I.

Njegovo Carsko i Kraljevsko Apostolsko Veličanstvo · 315
U Carskoj grobnici · 322

IZ EGZILA

Treći Reich, filijala pakla na zemlji · 327
Mit o njemačkoj duši · 330
Spokoj pred prizorom uništenja · 335
Prognanička djeca · 338
U bistrou iza ponoći · 342
Goetheov hrast u Buchenwaldu · 346

Pogovor (Gordana-Dana Grozdanić) · 349

IZ BEČA I BERLINA

O psima i ljudima

Der Neue Tag, 1. 8. 1919.

MNOŠTVU ULIČNIH SLIKA bečke ratne bijede prije nekoliko dana pridružila se nova: čovjek, od kojega je rat napravio pravokutno biće – invalid s polomljenom kralježnicom – kreće se na gotovo neobjašnjiv način po Kärtnerstrasseu i prodaje novine.

Na pognutim leđima, koja s pločnikom čine paralelnu crtu, sjedi mu – pas. Dobro dresirani, pametni pas jaše na svome gospodararu i pazi da mu netko ne ukrade novine. Lik iz suvremene basne, kombinacija čovjeka i psa, izmislio ga je rat, a invalidska muka smjestila u Kärtnerstrasse. Znamenje novoga doba u kojem psi jašu na ljudima kako bi ih zaštitili od ljudi. Podsjećanje na ono veličanstveno vrijeme kad su ljude dresirali poput pasa i u simpatičnoj kombinaciji pojmova nazivali ih „svinjskim psima“ i „posr... psima“ – tako su im se obraćali oni koji su sami bili krvoločni psi, ali njih se, naravno, *nije* smjelo tako oslovljavati. Posljedica patriotizma zbog kojeg su dvonožne Božje slike i prilike postale ovisne o četveronožnim stvorenjima; duše im nisu bile dovoljno uzvišene da budu junaci i topovska hrana; u najboljem slučaju dogurali su do saniteta.

Na psima invalida klata se Karlov četni križ. Psu oko vrata visi markica. Onaj s Karlovim križem je paćenik. Ovaj s markicom je djelatnik. Bdi je nad patnjom invalida. Čuva ga od štete. Domovina i ljudi isključivo su mu *nanijeli* štetu. Njima ima zahvaliti što se o njemu brine pas. Oh, znamenje vremena u kojem živimo!

Nekoć su psi ovčari čuvali ovce, a psi čuvari kuće. Danas postoje *ljudski* psi za čuvanje invalida, ljudski psi kao logična posljedica pasjih ljudi. Na mene je ovaj prizor djelovao poput vizije: pas sjedi na čovjeku. Čovjek je sretan što se može pouzdati u psa jer se sjeća kako je bilo kad se uzdao u ljude. Ima li išta žalosnije od te slike, tog simbola čovječanstva? Naokolo hodaju sveznajući ratni profiteri, a među njima pas jaše na čovjeku. Inferiornost ljudske rase, superiornost životinjske. Daleko smo dotjerali s ovim ratom: ukinuo je konjicu kako bi psi jahali na ljudima!...

Zima

Der Neue Tag, 17. 11. 1919.

SJEVERAC SE OD JUČER lopta srednjoeuropskim snježnim pahuljicama. To su bijele, posve sićušne kuglice i nemaju nikakvu prehrambenu vrijednost. Nekoliko sekundi počivaju na izvrnutim zimskim kaputima i pohabanim ogrtačima i slične zvjezdice. Potom se otope i kroz pore iznošene tkanine prodiru sve do kože. Koža, jedini ljudski odjevni predmet koji nije izvrnut, naježi se od vlažnohladnog pozdrava zime.

Nebo ima mrzovoljan izraz na licu, kao zaposlenik sa stalnom plaćom. Njegov zimski kaput od oblaka djeluje nestvarno. Možda su današnji oblaci od papirmašea. Sunce se revno i dosljedno pridržava propisa: mjera za štednju struje. Dragi Bog sjedi u mraku. Zbog prekoračenja potrošnje isključili su mu plinomjer. Dakle, više ne razlikuje pristojne ljude od bogatih.

Kaljeve peći same sebe podsjećaju na beskorisne ostatke iz prošlih civilizacija. Stoje u kutu sobe, gladuju za drvom i ugljem. Stišću se, smanjuju od skromnosti, posramljene kao zaboravljeni kišobrani. Kroz mračne rupe na metalnim vratima ceri se studena muka. Po ledenim ploham na štednjaku čuču zima i od zadovoljstva trlja svoje ozeblinae.

Događaji su progutali sve bajke. Baka je umrla od hladnoće. Princ ne može stići do Snjeguljice jer nema putovnicu. A Trnoružica se uopće ne želi probuditi. Legla je na desno uho i odlučila spavati još tisuću godina. Sedam Švaba služe u čehoslovačkoj legiji. Krakonoš isporučuje svoju repu u općini Prag. Nema vremena za spektakle. Hrabri krojačić ubija muhe i jede ih.